

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет природничих наук
Кафедра лісового і аграрного менеджменту

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра

(освітній рівень)

на тему: «Еколого-лісівнича характеристика національного природного парку
«Голосіївський»

Виконав: студент II курсу,
групи ЛГ-2м
спеціальності 205 «Лісове господарство»
Глуханюк П. І.
Керівник: к.б.н., доц. Клід В.В.
Рецензент: к.с-г.н, доц. Дмитрик П.М.

Івано-Франківськ – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»	6
1.1. Мета створення і завдання.....	6
1.2. Розташування	10
1.3. Функціональне зонування території Парку.....	15
1.4. Охорона Парку.....	20
1.5. Науково-дослідна діяльність на території Парку	23
1.6. Еколого-освітня діяльність.....	26
1.7. Рекреаційна діяльність на території Парку... ..	29
РОЗДІЛ 2 ОБ’ЄКТИ ОХОРОНИ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»	32
2.1. Голосіївський ліс	32
2.2. Голосіївський парк імені Максима Рильського.	33
2.3. Урочище Теремки.....	33
2.4. Урочище Бичок.....	33
2.5. Заказник «Лісники».....	34
РОЗДІЛ 3 ОХОРОНА ПРИРОДИ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»	36
3.1. Фауна	36
3.2. Флора	37
РОЗДІЛ 4 ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ.....	49
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

Національний природний парк "Голосіївський" був створений у місті Києві відповідно до Указу Президента України від 27 серпня 2007 року № 794. Парк підпорядкований Міністерству охорони навколишнього природного середовища України. Початкова загальна площа парку становила 4525,52 гектари, з яких 1879,43 гектари були надані йому в постійне користування.

Указом Президента України від 1 травня 2014 року № 446/2014 "Про зміну меж національного природного парку «Голосіївський»" до території НПП "Голосіївський" було приєднано 6462,62 гектара лісів Святошинського лісопаркового господарства. Ця подія позначила значний розширення території парку, що сприяло збільшенню його природного потенціалу та значення для збереження біорізноманіття в регіоні [6].

Боротьба за створення Національного природного парку "Голосіївський" справді почалася ще у 1988 році за ініціативою Михайла Михалка, засновника "Спілки "Порятунок Голосієва". Початково планувалося, що цей парк буде великим за своєю територією, охоплюючи не лише Київ, а й область, з площею 65 000 гектарів і простягатиметься на південь аж до с. Витачів. Планувалося також включення Трахтемирівського півострова і Канівського природного заповідника до складу парку. Уявлення природоохоронців включало створення наміста заповідних об'єктів національного значення вздовж течії річки Дніпро.

У 1993 році клопотання щодо створення НПП такого масштабу були подані громадською організацією "Зелений світ". Ці ініціативи і плани відображали бажання зберегти та відновити природне середовище регіону та підкреслювали важливість створення масштабних територій для охорони біорізноманіття. Хоча плани стосовно розмірів парку можуть змінюватися залежно від політичних, екологічних та соціальних обставин, ініціатива щодо створення національного природного парку "Голосіївський" відображає важливість збереження природних ресурсів та біорізноманіття у цьому регіоні.

Проект Указу Президента України про створення національного природного парку "Голосіївський" було погоджено рішенням Київської міської ради від 17 лютого 1994 року № 14. Проте, процес погодження затримався, і згодом все розпочалося спочатку. 9 березня 2006 року Київська міська рада прийняла нове рішення про погодження створення Національного природного парку "Голосіївський" на землях міста Києва.

Цей процес показує складність та тривалість формування природно-заповідного фонду та організації природоохоронних територій, особливо у міських областях. Незважаючи на затримки, вирішальність та зацікавленість у створенні НПП "Голосіївський" дозволили досягти позитивного результату. Це ще раз підкреслює важливість співпраці між громадськістю, місцевими органами влади та центральним урядом у здійсненні екологічної політики та збереженні природного середовища.

Об'єкт дослідження – національний природний парк «Голосіївський».

Предмет дослідження – його екологічні та лісівничі умови.

Мета дослідження: охарактеризувати еколого-лісівничі умови національного природного парку «Голосіївський». Для досягнення поставленої мети ставили наступні завдання:

- 1) описати територіальну структуру та функціональне зонування національного природного парку «Голосіївський»;
- 2) дослідити основні об'єкти охорони на території Парку;
- 3) описати флору і фауну національного природного парку «Голосіївський»;
- 4) охарактеризувати лісові екосистеми Парку.

Стан наукової розробки. У дипломній роботі використана науково-технічна література природного заповідника національного природного парку «Голосіївський», наукової бібліотеки ДВНЗ «Прикарпатський національний університету ім. В. Стефаника», яка висвітлює досліджувані питання. При опрацюванні дипломної роботи проаналізовано нові монографії, статті у наукових фахових виданнях та матеріали міжнародних науково-практичних конференцій.

Методи дослідження. При виконанні дипломної роботи застосовувались загальноприйняті і апробовані методи лісівничо-екологічної типології та лісівничо-таксаційні методи.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження рекомендуються до впровадження у національному природному парку «Голосіївський» при проведенні лісогосподарських заходів з метою відтворення корінного лісового покриву, оптимізації якісного складу та підвищення продуктивності лісостанів сосни кедрової європейської.

Окремі положення і висновки мають теоретично-пізнавальне значення і можуть бути використані у навчальному процесі студентів лісогосподарського профілю при викладанні навчальних дисциплін “Екологія лісу” та “Природно-заповідна справа”.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 4 розділи, висновків і списку використаних джерел (17 посилань), викладена на 62 сторінках, проілюстрована 9 рисунками і містить 1 таблицю.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»

1.1. Мета створення і завдання

Основна мета створення НПП «Голосіївський» - збереження біорізноманіття і забезпечення раціонального використання природних ресурсів, а також поліпшення екологічного стану міста Києва через покращення якості довкілля, зелених насаджень та зон відпочинку для місцевих мешканців. Такий парк може також виконувати важливу роль у популяризації екологічних цінностей і освіти громадськості щодо важливості збереження природи та сталого розвитку. Завдання відображають важливість і комплексність діяльності парку з охорони природи та культурного надбання.

Основні завдання Парку:

1. Збереження та відтворення цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів Київського Полісся: Це включає в себе заходи з активної охорони різноманітних екосистем, включаючи тваринний і рослинний світ, а також збереження історичних артефактів, які є важливими для культурної спадщини регіону.

2. Створення умов для організованого туризму та відпочинку: Це означає розвиток інфраструктури, що дозволить відвідувачам насолоджуватися природним середовищем парку, забезпечуючи при цьому його захист від надмірного використання та втручання.

3. Організація та здійснення наукових досліджень: Це важлива задача для збирання наукових даних про природу парку, її зміни внаслідок рекреаційної діяльності та інших факторів, а також для розроблення стратегій збереження та відновлення біорізноманіття.

4. Проведення екологічної освітньо-виховної роботи: Це означає залучення громадськості до участі у збереженні природи та розуміння важливості її охорони через проведення різноманітних освітніх заходів, які сприяють усвідомленню екологічних проблем та пошуку їх рішень.

Управління Парком здійснюється відповідно до законодавства та регулюється спеціальною адміністрацією. Цю адміністрацію очолює директор, який призначається та звільняється Міністром захисту довкілля та природних ресурсів України відповідно до законодавства.

Ця система управління дозволяє забезпечити ефективне керівництво та координацію усіма аспектами діяльності Парку, включаючи охорону природи, розвиток туризму та рекреації, проведення наукових досліджень та екологічної освітньо-виховної роботи. Директор відповідає за виконання стратегічних та оперативних завдань Парку, а також за забезпечення дотримання всіх норм та стандартів, що стосуються його функціонування та охорони природи.

Основні відомості:

1. Спеціальна адміністрація: Це означає, що управління Парком має свою власну адміністрацію, яка спеціалізується на виконанні завдань з охорони та управління природними ресурсами в межах Парку. Ця адміністрація координує всі аспекти діяльності Парку і забезпечує його ефективне функціонування.

2. Директор: Директор є керівником адміністрації Парку і відповідає за керівництво та координацію діяльності Парку. Він призначається та звільняється Міністром захисту довкілля та природних ресурсів України. Директор відповідає за реалізацію стратегій розвитку Парку, забезпечення дотримання законодавства та ефективного використання ресурсів.

3. Призначення директора: Рішення про призначення директора Парку приймається відповідно до вимог законодавства, що гарантує правову обґрунтованість та прозорість цього процесу. Це забезпечує вибір кваліфікованих кандидатів та допомагає зберегти незалежність управління Парком.

Так, цей підхід дійсно забезпечує ефективне управління та збереження Парку в рамках законодавства та нормативних вимог, пов'язаних з охороною довкілля та природних ресурсів. Шляхом створення спеціальної адміністрації та призначення кваліфікованого директора, управління Парком отримує засоби та ресурси для ефективного виконання своїх завдань.

Ця система дозволяє здійснювати професійне керівництво та координацію діяльності Парку, включаючи організацію робіт з охорони природи, розвитку туризму та відпочинку, наукових досліджень та екологічної освітньо-виховної роботи. Крім того, впровадження цього підходу забезпечує прозоре та відповідальне управління, що сприяє збереженню природного середовища для майбутніх поколінь.

Адміністрація Парку розробляє:

1. Штатний розпис та кошторис: Штатний розпис визначає склад та кількість персоналу, необхідного для реалізації завдань Парку. Кошторис включає у себе плановані витрати, пов'язані з оплатою праці, утриманням, закупівлями та проведенням заходів. Ці документи допомагають забезпечити раціональне використання ресурсів та фінансову стабільність.

2. Структура Парку: Цей документ визначає організаційну структуру Парку, включаючи підрозділи, відділи, їх функції та повноваження. Він встановлює ієрархію управління та робочі відносини між підрозділами, що сприяє координації діяльності та ефективному виконанню завдань.

3. Щорічні плани заходів: Ці плани визначають конкретні заходи та програми, які планується проводити у протязі року. Вони охоплюють науково-дослідну, освітньо-виховну та природоохоронну роботу, а також організацію заходів для відвідувачів. Ці плани допомагають забезпечити систематичне виконання завдань Парку та виконання стратегічних цілей.

4. Плани природоохоронних заходів: Ці плани визначають конкретні заходи та стратегії збереження природних ресурсів та охорони біорізноманіття в межах

Парку. Вони базуються на результати наукових досліджень та експертної оцінки стану природи, спрямовані на підтримку екологічної рівноваги та забезпечення сталого розвитку.

Для забезпечення виконання основних завдань та проведення природоохоронних заходів, науково-дослідних, екологічних освітньо-виховних, рекреаційних, господарських та інших робіт, визначених Проектом організації території Парку.

Так, перераховані положення надають адміністрації Парку необхідні повноваження для ефективного виконання завдань та здійснення необхідних заходів. Ці повноваження дозволяють адміністрації Парку ефективно керувати та забезпечувати збереження та розвиток природних ресурсів та культурно-історичних цінностей в межах їх території. Ось короткий огляд кожного з них:

1. Створення відповідних структурних підрозділів: Це дозволяє адміністрації створювати необхідні структурні одиниці для забезпечення ефективного виконання завдань Парку та координації роботи персоналу.

2. Будівництво споруд: Адміністрація може будувати споруди, необхідні для забезпечення функціонування Парку та комфорту відвідувачів, що включає в себе як адміністративні, так і господарські споруди.

3. Надання платних послуг: Це дозволяє Парку отримувати додаткові фінансові ресурси через надання різноманітних послуг, таких як організація екскурсій, прокат обладнання, проведення заходів тощо.

4. Публікація результатів наукових досліджень: Адміністрація може оприлюднювати результати наукових досліджень, що сприяє обміну знаннями та підвищенню обізнаності громадськості щодо проблем охорони природи.

5. Отримання та поширення наукової інформації: Це дозволяє Парку отримувати доступ до актуальної наукової інформації та обмінюватися нею з іншими науковими установами та організаціями.

6. Участь у судових справах: Адміністрація може захищати інтереси Парку в судових справах, що може бути важливим для забезпечення законності та захисту прав Парку.

7. Інші види діяльності: Це охоплює будь-які інші дії, які можуть бути необхідними для ефективного управління та розвитку Парку, в рамках законодавства та відповідно до його завдань.

Ці повноваження дозволяють адміністрації Парку ефективно керувати та розвивати його, забезпечуючи збереження та використання природних ресурсів та культурно-історичних цінностей. До затвердження Проекту організації території проведення зазначених заходів здійснюється відповідно до Проекту створення Парку та цього Положення.

1.2. Розташування

Національний природний парк "Голосіївський" відіграє важливу роль у збереженні природних комплексів та ландшафтів Лісостепу та Київського Полісся. Його метою є збереження, відтворення та раціональне використання цінних природних ресурсів регіону. Основні завдання парку включають охорону та відтворення різноманітності рослинного та тваринного світу, збереження природних ландшафтів, регулювання туристичного потоку та здійснення наукових досліджень.

Розташований у межах міста Києва, парк відіграє важливу роль у збереженні біорізноманіття та екологічної стабільності у міському середовищі. Крім того, він створює можливості для рекреації та відпочинку мешканців міста, дозволяючи їм насолоджуватися природними красами та проводити час на свіжому повітрі без виїзду за межі міста. Такий парк відображає важливість збереження природного середовища навіть у мегаполісах і сприяє збалансованому розвитку міських територій.

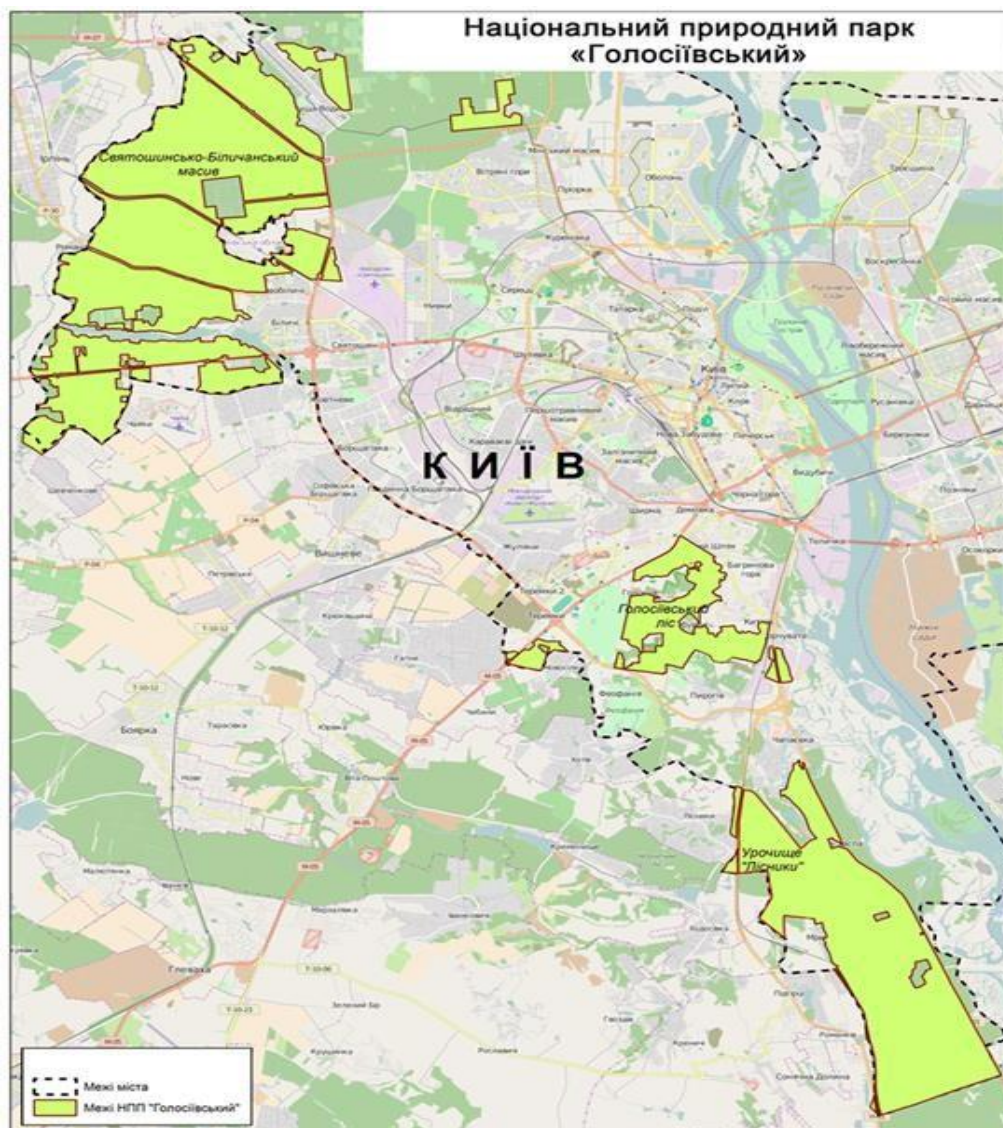

Рис. 1. Карта-схема розташування національного природного парку «Голосіївський»

Територія Парку має різноманітні об'єкти, які є важливими культурними, науковими та освітніми центрами, а також медичними установами. Ось деякі з них:

1. Національний університет біоресурсів і природокористування України: Цей навчальний заклад відіграє важливу роль у навчанні та наукових дослідженнях у галузі біоресурсів та природокористування.

2. Ботанічний сад Національного університету біоресурсів і природокористування України: Унікальний комплекс, який зберігає різноманіття рослинного світу та здійснює наукові дослідження в галузі ботаніки.

3. Голосіївська пустинь: Природний заповідник, що має важливе значення для збереження унікальних видів рослин та тварин.

4. Національний експоцентр України: Виставковий комплекс, де проводяться різноманітні виставки, конференції та інші заходи національного та міжнародного значення.

5. Клінічна лікарня "Феофанія": Медичний заклад, який надає високоякісні медичні послуги у різних галузях медицини.

6. Інститут бджільництва ім. П. І. Прокоповича та Національний музей бджільництва України: Ці об'єкти займаються вивченням бджільництва та збереженням культурної спадщини у цій галузі.

7. Головна астрономічна обсерваторія НАН України: Науковий центр, який займається астрономічними дослідженнями та спостереженнями.

8. Національний музей народної архітектури та побуту України: Музей, що представляє унікальну колекцію народної архітектури та побуту різних регіонів України.

9. Всеукраїнський центр радіохірургії: Медичний заклад, що спеціалізується на проведенні радіохірургічних процедур.

Центральна частина парку характеризується наявністю широколистяних лісів, які включають у себе такі урочища, як Голосіївський ліс, Голосіївський парк ім. Максима Рильського, Теремки та Бичок. Голосіївський ліс, спільно з прилеглим до нього парком, є однією з основних природних місцин Києва і відомий своєю багатою флорою та фауною.

Південна частина парку представлена піщаною надзапальною терасою річки Дніпро, яка вкрита сосновими лісами. Ця тераса перетинається річкою Сіверка, що має кілька рукавів. У долині Сіверки розташовані значні масиви вільхових лісів, які створюють унікальне середовище для різноманітних видів рослин і тварин.

Ці природні комплекси і ландшафти забезпечують різноманіття і біорізноманіття національного природного парку "Голосіївський", роблять його привабливим для відвідувачів та важливим для збереження екологічного балансу в місті Києві.

Північна частина парку складається переважно з соснових лісів (Святошинсько-Біличанський масив).

Голосіївський природний парк займає площу на Київському плато і складається з кількох територіально роз'єднаних лісових масивів. За своїми природними комплексами він відноситься до поліської зони. Основну площу парку займають ліси, які становлять понад 90% його території (4232,8 га). Крім того, на території парку є болота (66,2 га) і водойми (45,9 га).

Ґрунти в цьому регіоні відносно багаті і сформовані на лесових відкладах. У Голосіївському лісі розташовані дві системи балок — Дідорівська у північно-західній частині і Китаївська у східній частині. Уздовж днищ головних балок протікають струмки, на яких створено каскади ставків.

Ці природні особливості роблять Голосіївський природний парк важливим екологічним резервом, який забезпечує збереження біорізноманіття та надає можливості для відпочинку та відчуття природної краси для мешканців та відвідувачів міста Києва.

Територія Національного природного парку "Голосіївський" розташована в області помірно-континентального клімату з фоновим мікрокліматичним впливом великого індустріального міста. За даними метеостанції "Київ" середньорічна температура складає $+7,2^{\circ}\text{C}$.

Середньорічне значення температури найтеплішого місяця (липня) становить $+19,5^{\circ}\text{C}$, що вказує на високі температурні показники під час літнього сезону. Найхолодніший місяць, січень, характеризується середньорічною температурою $-5,8^{\circ}\text{C}$, що свідчить про холодні зими в регіоні.

Щодо опадів, середньорічна кількість опадів на території парку становить 600 мм, що відносить його до територій достатнього зволоження. Це означає, що протягом року випадає достатня кількість опадів для підтримки природних екосистем та рослинного покриву.

Ураховуючи ці кліматичні характеристики, управління парком може вживати відповідних заходів для збереження та підтримки природного середовища та різноманіття екосистем в межах парку.

Указом Президента України від 27 серпня 2007 року № 794/2007 було вирішено створити на території міста Києва національний природний парк "Голосіївський" з метою збереження, відтворення та раціонального використання особливо цінних природних комплексів та об'єктів Київського Полісся, а також для поліпшення екологічного стану міста Києва.

Площа земель національного природного парку "Голосіївський" становить 4525,52 гектара, з яких 1879,43 гектара земель вилучено в установленому порядку у Київського комунального об'єднання зеленого будівництва та експлуатації зелених насаджень міста "Київзеленбуд" і надано національному природному парку "Голосіївський" в постійне користування. Додатково 2646,09 гектара земель включено до складу парку без вилучення у землекористувачів. Цей крок є важливим для збереження та відтворення природних ресурсів цієї території, а також для покращення екологічної ситуації в місті Києві (Таблиця 1).

Таблиця 1

ПЕРЕЛІК
земель, які включаються до складу
національного природного парку "Голосіївський"
без вилучення у землекористувачів

Найменування землекористувача	Площа, гектарів
Київське комунальне об'єднання зеленого будівництва та експлуатації зелених насаджень міста "Київзеленбуд"	2406,07
Комунальне підприємство по утриманню зелених насаджень Голосіївського району міста Києва	134,74
Інститут зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України	90,28
Національний аграрний університет	15,00
Усього:	2646,09

1.3. Функціональне зонування території Парку

Функціональне зонування території Парку відповідно до природоохоронного законодавства зазвичай включає наступні зони:

1. Заповідна зона: Ця зона призначена для максимального збереження природних екосистем та їх компонентів без значних людських втручань. Вона може бути доступна лише для дослідницької роботи та навчання.

2. Зона регульованої рекреації: В цій зоні допускаються обмежені види рекреаційної діяльності, такі як прогулянки, велосипедні маршрути, а також проведення екскурсій за спеціальними маршрутами.

3. Зона стаціонарної рекреації: Ця зона призначена для організації стаціонарних об'єктів відпочинку, таких як кемпінги, туристичні бази, спортивні майданчики тощо.

4. Господарська зона: Ця зона використовується для проведення господарських дій, таких як лісозаготівля, аграрні роботи або будівництво та експлуатація інфраструктури, необхідної для управління та підтримки парку.

Так, функціональне зонування парку допомагає забезпечити баланс між збереженням природних ресурсів та задоволенням потреб відвідувачів та місцевого населення. Кожна зона має свої унікальні цінності природних комплексів та об'єктів, а також особливості, які враховуються при встановленні режиму їх охорони, відтворення та використання.

Наприклад, в заповідній зоні, де природа зберігається в найбільшому ступені без значного людського впливу, режим охорони може бути найстрожчим, а діяльність обмежена лише науковими дослідженнями та навчальними заходами. У зоні регульованої та стаціонарної рекреації можуть бути встановлені обмеження на види діяльності та інфраструктуру для забезпечення безпеки відвідувачів та збереження природних ресурсів.

Враховуючи ці цінності та особливості, регламентується та здійснюється диференційований режим зон для забезпечення ефективного управління природними ресурсами парку та задоволення потреб усіх зацікавлених сторін.

Заповідна зона призначена для максимального збереження та відновлення найцінніших природних комплексів, тому на її території дії встановлюються обмеження, які мають на меті захист від будь-якої діяльності, що може принести шкоду природному середовищу. Основні заборони включають такі види діяльності:

1. Будівництво будь-яких споруд, шляхів, ліній транспорту, які не пов'язані з функціонуванням парку.
2. Геологорозвідувальні роботи, розробка корисних копалин, порушення ґрунтового покриву.
3. Лісокористування, збирання рослин та диких тварин, влаштування пасовищ, мисливство, рибальство.
4. Відвідування зони інтенсивним туризмом, інтродукція нових видів тварин і рослин.
5. Відкладання сміття, стічних вод, будь-які форми забруднення довкілля.
6. Використання природних ресурсів з порушенням вимог законодавства.

Такі обмеження дозволяють забезпечити максимальний захист природних комплексів і уникнути будь-якого впливу, який може загрожувати їхньому збереженню та відновленню.

Дозволяється проведення таких дій у заповідній зоні для охорони, збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань відповідно до Проекту організації:

1. Виконання відновлювальних робіт на землях з порушеними корінними природними комплексами, наприклад, відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань і видів рослин і тварин, що перебувають під загрозою зникнення.

2. Здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму території, тобто усування сухостою, збирання сміття, видалення поживних речовин.

3. Спорудження в установленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання завдань Парку, таких як наукові лабораторії, центри відвідувачів, інформаційні пункти.

4. Стоянка і проїзд транспорту адміністрації Парку для забезпечення вирішення різних завдань та нагляду за станом природних комплексів.

5. Збір колекційних та інших матеріалів, виконання робіт, передбачених планами довгострокових стаціонарних наукових досліджень, проведення екологічної освітньо-виховної роботи для залучення громадськості до підтримки природного середовища.

Ці заходи допомагають забезпечити оптимальний баланс між збереженням природних ресурсів і задоволенням потреб у використанні та наукових дослідженнях.

Зона регульованої рекреації призначена для проведення короткострокового відпочинку та оздоровлення населення, а також огляду особливо мальовничих і пам'ятних місць [4, 14]. У цій зоні заборонено:

1. Рубки лісу головного користування та прохідні рубки.
2. Будівництво будь-яких об'єктів, що не пов'язані з діяльністю Парку.
3. Розробка корисних копалин, розведення кар'єрів та порушення ґрунтового покриву.

4. Промислове рибальство, мисливство, промислова заготівля лікарських рослин.
5. Проїзд та стоянка транспорту, крім службового.
6. Організація масових спортивних та туристичних заходів, розміщення наметових таборів, човнових станцій без погодження з адміністрацією Парку.
7. Розведення вогнищ поза визначеними місцями.
8. Застосування хімічних засобів боротьби зі шкідниками та хворобами без наукового обґрунтування.
9. Порушення режиму прибережних смуг та водоохоронних зон.
10. Використання плавзасобів з двигунами внутрішнього згоряння в межах водойм.
11. Миття транспортних засобів в прибережних захисних смугах.
12. Скидання неочищених стічних вод.
13. Розміщення кладовищ, скотомогильників, звалищ, гноєсховищ на території.

У зоні регульованої рекреації дозволяється:

1. Влаштування та обслуговування туристських маршрутів, наметових таборів, оглядових майданчиків.
2. Проведення санітарних рубок та інших заходів зі збереження та відтворення природних комплексів.
3. Регульований збір грибів, ягід, плодів дикорослих рослин.
4. Використання природних ресурсів для потреб працівників Парку та місцевого населення в установленому порядку.

Зона стаціонарної рекреації відведена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів та інших об'єктів обслуговування відвідувачів Парку. У цій зоні заборонена будь-яка господарська діяльність, що не пов'язана з цільовим призначенням цієї функціональної зони або може шкідливо вплинути на стан природних комплексів та об'єктів. Також на території зони стаціонарної рекреації заборонена будь-яка діяльність, яка може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території Парку, включаючи мисливство.

Так, в разі термінової необхідності та за клопотанням Науково-технічної ради (НТР) Парку, а також з дозволу Міністерства захисту довкілля (Мінприроди), на території Парку можуть проводитися заходи, спрямовані на охорону природних комплексів, ліквідацію наслідків аварій та стихійного лиха. Це може включати такі дії, як прибирання місцевості після природних лих, відновлення природних екосистем, а також заходи з ліквідації наслідків аварійних ситуацій, таких як пожежі, повені, обвали, стихійні лиха та інші негаразди.

Процедура ліквідації наслідків аварій та стихійного лиха зазвичай передбачає ряд дій, таких як організація рятувальних робіт, забезпечення медичної допомоги потерпілим, відновлення інфраструктури, очищення та відновлення довкілля тощо. Рішення про проведення таких заходів приймається дирекцією Парку, з урахуванням порядку, встановленого в законодавстві та регулюючих документах щодо надзвичайних ситуацій та аварійних станів на території природно-заповідних об'єктів.

Так, використання природних ресурсів на території Парку може здійснюватися як у загальному, так і у спеціальному порядках.

1. Загальне використання природних ресурсів: Цей тип використання ресурсів здійснюється відповідно до положень, встановлених у відповідному Положенні (або іншому регулюючому документі) та Проекті організації території Парку. При цьому дотримуються вимоги режиму території, який регулює порядок використання природних ресурсів з метою забезпечення їх збереження та раціонального використання.

2. Спеціальне використання природних ресурсів: Це використання ресурсів, яке потребує додаткових дозволів або ліцензій. Таке використання регулюється виданими уповноваженими органами на місцях в галузі охорони навколишнього природного середовища. Дозволи надаються на підставі відповідних законів та регулятивних норм, і вони обмежуються встановленими лімітами, які встановлюються цими органами, зокрема Міністерством захисту довкілля (Мінприроди).

У разі спеціального використання природних ресурсів необхідно отримати відповідний дозвіл або ліцензію на проведення певних видів діяльності, які можуть впливати на природне середовище. Такі види діяльності можуть включати лісозаготівлю, водокористування, добування корисних копалин тощо. Ці дозволи надаються з урахуванням принципів сталого розвитку та збереження природних ресурсів.

1.4. Охорона Парку

Охорона території Парку є важливою складовою забезпечення його цілей щодо збереження природних комплексів і ресурсів. Організація та координація цієї діяльності покладається на службу державної охорони, яка входить до складу служби державної охорони природно-заповідного фонду України.

Основні функції служби державної охорони Парку включають:

1. Забезпечення безпеки і правопорядку: Це включає в себе контроль за дотриманням режиму території, запобігання порушенням природоохоронного законодавства, а також забезпечення безпеки відвідувачів та місцевого населення.

2. Охорона та контроль над природними ресурсами: Служба державної охорони відповідає за моніторинг стану природних комплексів і ресурсів, запобігає незаконному вилученню природних ресурсів та здійснює заходи щодо їх збереження і відтворення.

3. Виконання законодавства: Служба державної охорони забезпечує додержання вимог природоохоронного законодавства на території Парку та вживає заходів у разі виявлення порушень.

4. Співпраця з іншими організаціями: Вона може включати співпрацю з місцевими органами влади, правоохоронними органами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення ефективного управління та охорони природних ресурсів.

Директор Парку несе повну відповідальність за організацію діяльності служби державної охорони та забезпечення додержання режиму території. Управління службою державної охорони здійснюється Мінприроди, що забезпечує координацію та контроль над її діяльністю на рівні держави. Так, основними завданнями служби державної охорони є:

1. Забезпечення додержання режиму охорони території та природних об'єктів: Це означає вживання заходів для збереження та відновлення природних комплексів, контроль за відвідувачами та їхньою діяльністю на території Парку, а також забезпечення додержання встановлених правил та обмежень.

2. Попередження та припинення порушень природоохоронного законодавства: Служба державної охорони здійснює постійний моніторинг території Парку для виявлення будь-яких порушень законодавства щодо охорони природи. У разі виявлення порушень вона приймає відповідні заходи для їх припинення та притягнення винних осіб до відповідальності.

Ці завдання допомагають забезпечити ефективну охорону території Парку та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Повноваження служби держохорони визначаються законодавством.

Так, підприємства, організації та установи, які розташовані на території Парку або в його суміжній зоні, мають дотримуватися вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Вони повинні працювати відповідно до режиму території Парку та виконувати встановлені правила і обмеження з метою збереження природних ресурсів.

Якщо підприємства порушують законодавство або режим території Парку, вони несуть відповідальність за свої дії. Це може включати адміністративні штрафи, судові позови, а також може мати вплив на їхні ліцензії чи дозволи на діяльність. Таким чином, вони повинні бути особливо обачними та відповідальними у своїй діяльності, щоб уникнути будь-яких негативних наслідків для природного середовища та для самих себе.

Так, відповідно до законодавства про природно-заповідний фонд, особи, які порушують правила та вимоги, що стосуються охорони території Парку, несуть відповідальність за свої дії. Ця відповідальність може включати:

1. Нецільове використання території Парку та порушення вимог проекту організації території та положення.
2. Здійснення забороненої господарської діяльності або використання заборонених засобів.
3. Пошкодження або знищення об'єктів та природних комплексів території Парку.
4. Самовільна зміна меж території Парку для інших потреб.
5. Перевищення допустимих впливів та антропогенного навантаження, порушення вимог наданих дозволів на використання території.
6. Використання природних ресурсів на території Парку з порушенням установленого порядку.
7. Інші випадки, передбачені законодавством.

Особи, які порушують ці вимоги, можуть бути притягнуті до відповідальності та понести наслідки у вигляді адміністративних штрафів, цивільних позовів або кримінальної відповідальності відповідно до законодавства.

Порушення вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища на території Парку може тягнути за собою різні види

відповідальності, такі як дисциплінарна, адміністративна, цивільна та/або кримінальна. Розміри заподіяної шкоди також визначаються в установленому порядку.

Державний контроль за додержанням режиму Парку зазвичай здійснюється Державною екологічною інспекцією України, яка має повноваження проводити перевірки та накладати штрафні санкції на порушників.

Громадський контроль за додержанням режиму території Парку може здійснюватися громадськими інспекторами з охорони довкілля. Вони мають право спостерігати за ситуацією на території Парку та повідомляти відповідні органи про виявлені порушення.

Ці механізми дозволяють забезпечити дотримання вимог законодавства щодо охорони природного середовища на території Парку та покладають відповідальність на тих, хто порушує ці вимоги.

1.5. Науково-дослідна діяльність на території Парку

Науково-дослідна робота на території Парку є важливою складовою діяльності, спрямованою на вивчення природних процесів, забезпечення постійного моніторингу за змінами екосистем, екологічного прогнозування, а також розробку наукових основ охорони, відтворення і раціонального використання природних ресурсів та особливо цінних об'єктів Парку. Ця робота здійснюється відповідно до законів України, які визначають правові основи дослідницької діяльності, а також з урахуванням положень Положень про організацію наукових досліджень у заповідниках і національних природних парках України та Положення про наукову діяльність заповідників та національних природних парків України.

Так, основні напрями наукових досліджень на території Парку визначаються з урахуванням програм і планів науково-дослідних робіт, що затверджуються Національною академією наук України (НАН України) та Міністерством охорони

природи та екологічної безпеки України (Мінприроди). Ці програми і плани встановлюють пріоритетні напрями наукових досліджень з урахуванням потреб та особливостей конкретного парку, його екосистем, видів, і природних процесів.

Наукові дослідження на території Парку можуть охоплювати різноманітні аспекти, включаючи моніторинг біорізноманіття, вивчення екологічних процесів, дослідження впливу людської діяльності на природні екосистеми, впровадження нових методів охорони природи та сталого використання ресурсів, а також розробку наукових основ для планування та управління територією Парку.

Результати наукових досліджень мають велике значення для ефективного управління територією Парку та збереження її природного середовища. Вони допомагають приймати обґрунтовані рішення щодо забезпечення сталого розвитку, раціонального використання ресурсів, та захисту природних цінностей.

Ці напрями наукових досліджень відображають комплексний підхід до вивчення та збереження природи на території Парку. Інвентаризація флори, фауни та природних комплексів допомагає зрозуміти біорізноманіття регіону та визначити його основні характеристики. Виявлення найбільш характерних природних комплексів сприяє встановленню основних зон та їхнього значення для екосистеми. Вивчення екосистемних зв'язків дозволяє зрозуміти взаємозв'язки між різними складовими природного середовища та його функціонування. Збереження унікальної та типової флори і фауни регіону є важливим аспектом для збереження біорізноманіття. Навчання спеціалістів та науково-освітня діяльність сприяють поширенню знань про природу та її охорону серед широкої громадськості. Розробка наукових проектів з охорони природи та збереження біорізноманіття є важливим кроком у вирішенні проблем екологічного забруднення та зниження біорізноманіття.

Літопис природи є важливим інструментом для систематичного збирання, узагальнення та аналізу даних про стан і зміни природних комплексів на території Парку. Він дозволяє вести записи про різноманітні аспекти природного середовища, включаючи флору, фауну, геологічні та гідрологічні утворення,

кліматичні особливості та інші важливі характеристики. Програма Літопису природи визначає методологію збору даних, частоту спостережень та формат подання інформації.

Ведення Літопису природи дозволяє виявляти тенденції у змінах природних комплексів та їхні впливи на біорізноманіття та екосистемні процеси. Це допомагає управлінню Парком приймати обґрунтовані рішення з охорони природи, раціонального використання ресурсів та розвитку території. Літопис природи також є важливим джерелом інформації для наукових досліджень, освітніх програм та публічної інформації про природу Парку.

Ці права надають Парку можливість активно співпрацювати з різними науковими та природоохоронними організаціями, як на національному, так і на міжнародному рівні, зокрема:

1. Участь в програмах та заходах: Парк може брати участь у різних програмах, конференціях, симпозіумах і т. д., які стосуються екології, природоохорони та регіонального розвитку.

2. Здійснення наукових досліджень: Парк може проводити власні наукові та науково-дослідні роботи на замовлення або у співпраці з іншими організаціями та установами. Це дозволяє отримувати нові дані про природу та екосистеми, а також розробляти ефективні стратегії з їхнього збереження та управління.

3. Формування наукових колекцій: Парк має можливість формувати наукові колекції об'єктів рослинного та тваринного світу, що є важливим ресурсом для подальших досліджень та освітньо-екологічних заходів.

4. Співпраця з іншими установами: Парк може також співпрацювати з іншими науковими та природоохоронними установами на основі спільних програм та угод. Це сприяє обміну досвідом та ресурсами, а також ефективному вирішенню проблем природоохорони. Координацію проведення наукових досліджень на території Парку здійснює відповідно до природоохоронного законодавства НАН України разом з Мінприроди.

Наукові підрозділи ведуть у встановленому порядку первинний облік кадастрових відомостей на території Парку.

1.6. Еколого-освітня діяльність

Організація екологічної освітньо-виховної діяльності є важливою складовою роботи Парку з громадськістю та формування екологічної свідомості. Деякі засоби та методи, які Парк може використовувати для цього, включають:

1. Екскурсії та лекції: Організація екскурсій та проведення лекцій для школярів, студентів, а також для дорослого населення з метою популяризації знань про природу, її значення та потребу в охороні.

2. Тематичні заходи: Проведення тематичних заходів, які стосуються конкретних проблем екології та природоохорони, таких як захист біорізноманіття, вплив кліматичних змін, збереження водних ресурсів тощо.

3. Навчальні програми: Розробка та впровадження навчальних програм з екології та природоохорони в навчальні заклади різних рівнів.

4. Інформаційні кампанії: Проведення інформаційних кампаній з метою поширення свідомості про важливість збереження природи та підвищення екологічної свідомості серед населення.

5. Партнерство з громадськістю: Співпраця з громадськими організаціями, місцевими владами та іншими зацікавленими сторонами для спільного проведення заходів з екологічної освіти та виховання.

Так, організація еколого-освітньої роботи відіграє важливу роль у забезпеченні збалансованого використання природних ресурсів та збереженні біорізноманіття. Основні завдання цієї роботи включають:

1. Підвищення екологічної свідомості: Проведення заходів, спрямованих на збільшення знань та усвідомлення населення про проблеми збереження природи, необхідність її охорони та значення кожного індивідуума в цьому процесі.

2. Формування екологічних цінностей: Стимулювання розвитку позитивних екологічних цінностей, етичних та моральних переконань, що сприяють відповідальному ставленню до навколишнього середовища.

3. Популяризація екологічних знань: Поширення інформації про різноманіття природи, її значення для людини та способи її збереження через різні форми комунікації.

4. Залучення громадськості до заходів з охорони природи: Активне залучення населення до участі в екологічних заходах, акціях та ініціативах.

5. Організація навчальних заходів: Проведення семінарів, тренінгів, лекцій та інших форм навчання з питань екології та природоохорони.

Створення підрозділу з екологічної освіти та організація системної роботи з інформування та взаємодії з громадськістю сприяють ефективному впливу на свідомість громадян та сприяють збереженню навколишнього середовища.

Такі заходи допомагають активізувати інтерес громадськості до питань охорони природи та стимулюють включення широких верств суспільства до участі в екологічному русі. Зокрема:

1. Розвиток природоохоронного та екологічного руху: Парк ініціює та підтримує різноманітні екологічні проекти, ініціативи та акції, спрямовані на залучення громадськості до збереження природи та вирішення екологічних проблем.

2. Екологічне виховання шкільної та студентської молоді: Організація навчальних заходів, екскурсій, майстер-класів та інших форм роботи з молоддю, спрямованих на формування екологічної свідомості та виховання екологічно відповідальних громадян.

3. Розробка нових методик екологічного виховання: Парк активно працює над створенням та впровадженням інноваційних підходів та методик екологічного виховання, які б ураховували сучасні тенденції та потреби суспільства.

4. Формування екологічної етики й естетики: Проведення заходів та розробка матеріалів, спрямованих на виховання громадянських якостей, екологічної етики та естетики, які стимулюють збереження природи та створення комфортного та здорового середовища.

Ці заходи допомагають залучити більше людей до участі у збереженні навколишнього середовища та сприяють становленню стійкого екологічного світогляду в суспільстві.

Еколого-освітня робота здійснюється через різноманітні заходи та методи, серед яких:

1. Популяризація екологічних знань: Проведення лекцій, презентацій, виставок, створення інформаційних матеріалів (брошур, буклетів, плакатів тощо) для широкого загалу з метою поширення базових знань з екології та природознавства.

2. Впровадження нових форм і методів екологічної освіти та виховання: Використання інтерактивних методів навчання, проектної діяльності, ігрових технологій, а також вивчення на місці (екскурсії, виїзди на природу тощо).

3. Прогнозування віддалених наслідків втручання людини в природу: Розробка і проведення спеціальних заходів, спрямованих на усвідомлення людьми можливих наслідків своїх дій для навколишнього середовища.

4. Організація проведення екологічних акцій, конкурсів, семінарів тощо: Проведення екологічних заходів, які мають на меті залучення громадськості до участі в різних формах екологічної діяльності.

5. Формування фото-, слайдо-, кіно-, відеотек тощо: Створення та поширення візуальних матеріалів, які ілюструють важливі аспекти екології та

природознавства, сприяють усвідомленню проблем та поширенню екологічних знань.

6. Інша діяльність, що не заборонена законодавством: Розробка та впровадження нових методів та форм роботи, спрямованих на ефективну еколого-освітню діяльність та збільшення екологічної свідомості суспільства.

Так, підвищення рівня екологічної культури, екологічної інформованості населення та відпочиваючих в оздоровчих закладах є важливою складовою діяльності Парку. Це може здійснюватися через різноманітні засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо, газети, журнали, а також за допомогою випуску друкованої поліграфічної продукції, такої як брошури, буклети, плакати, афіші тощо.

Ці засоби дозволяють Парку досягти широкої аудиторії та вплинути на її свідомість та усвідомлення екологічних проблем. Вони можуть містити інформацію про важливі аспекти охорони природи, методи заощадження ресурсів, правила поведінки у природних екосистемах, історії успіху екологічних проєктів тощо. Ці заходи сприяють формуванню позитивного ставлення до природи та підвищенню відповідальності громадян за її збереження.

1.7. Рекреаційна діяльність на території Парку

Рекреаційна діяльність на території Парку здійснюється відповідно до Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затвердженого наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 22.06.2009 № 330, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22.07.2009 за № 679/16695.

Ці напрями рекреаційної діяльності на території Парку дозволяють забезпечити збалансований підхід до використання природних ресурсів та збереження природного середовища. Створення умов для організованого та

ефективного туризму та відпочинку в природних умовах дозволяє людям насолоджуватися природними красами Парку, при цьому дотримуючись режиму охорони природних комплексів та об'єктів.

Забезпечення попиту рекреантів на різноманітні види відпочинку, від загальнооздоровчого до спортивного рибальства, сприяє задоволенню потреб відпочиваючих різного типу та віку. Обґрунтування та встановлення допустимого рівня антропогенного навантаження допомагає запобігти негативному впливу людської діяльності на екосистеми Парку.

Організація рекламно-видавничої та інформаційної діяльності, екологічної просвіти серед відпочиваючих, сприяє усвідомленню ними важливості збереження природи та дотриманню правил поведінки у природних умовах.

Сприяння формуванню екологічної культури та бережливого ставлення до природи серед рекреантів та місцевих жителів є важливою складовою рекреаційної діяльності, оскільки це сприяє сталому розвитку та збереженню природних ресурсів.

Ці заходи спрямовані на забезпечення організованого та безпечного відпочинку на території Парку, з урахуванням збереження природного середовища та природних ресурсів. Створення рекреаційної інфраструктури, такої як туристичні маршрути, екскурсійні стежки та інші об'єкти, дозволяє відвідувачам насолоджуватися природою Парку з мінімальним впливом на навколишнє середовище.

Координація діяльності суб'єктів рекреаційної діяльності допомагає забезпечити гармонійний розвиток туризму та інших видів відпочинку на території Парку, з урахуванням інтересів різних зацікавлених сторін.

Створення та поповнення інформаційного банку даних про рекреаційні заклади сприяє покращенню доступності інформації для відвідувачів та розвитку туризму на території Парку.

Участь у науково-практичних заходах сприяє обміну досвідом та впровадженню передових підходів у рекреаційній діяльності на природно-заповідних територіях.

Вивчення та узагальнення досвіду, як вітчизняного, так і зарубіжного, дозволяє вдосконалювати методи та підходи до організації рекреаційної діяльності та забезпечує впровадження найкращих практик на території Парку.

Зазначені заходи спрямовані на створення комфортних умов для відпочинку та пізнавальних заходів на території Парку, з урахуванням збереження природного та культурного спадку. Організація рекреаційної інфраструктури та створення еколого-освітніх та науково-пізнавальних маршрутів дозволяє відвідувачам насолоджуватися природою та культурною спадщиною Парку, одночасно зберігаючи ці цінності для майбутніх поколінь.

Оцінка рекреаційних ресурсів допомагає краще розуміти потенціал та можливості території Парку для рекреаційної діяльності та розробляти стратегії їх використання з урахуванням збереження природних та культурних цінностей.

Надання платних послуг, які регулюються відповідними нормативно-правовими актами, дозволяє забезпечити фінансову підтримку для розвитку та підтримки рекреаційної інфраструктури та програм заходів.

Дослідження, пов'язані з організацією рекреаційної діяльності, сприяють забезпеченню науково обґрунтованих рішень щодо її розвитку та управління, з урахуванням екологічних, соціальних та економічних аспектів.

РОЗДІЛ 2.

ОБ'ЄКТИ ОХОРОНИ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»

2.1. Голосіївський ліс.

Голосіївський ліс характеризується великою різноманітністю деревних видів, серед яких переважають граб звичайний і дуб звичайний. Клен польовий і гостролистий, липа серцелиста та ясен звичайний також зустрічаються в значній кількості. Ліс в основному є старим, з багатьма дубами, які мають вік понад 200 років, а іноді навіть більше 300 років. Збереження цілісності дерев сприяло тому, що ліс знаходиться поблизу або в межах міста Києва, а також тому, що він є частиною монастирських володінь.

У трав'яному ярусі лісу найчисленнішим видом є розрив-трава дрібноквіткова, яка поширена через високе рекреаційне навантаження на цю територію. Серед інших трав'яних видів домінантами є яглиця звичайна, осока волосиста, зеленчук жовтий та зірочник ланцетолистий.

У Голосіївському лісі зустрічаються різноманітні види рослин, серед яких є копитняк європейський, купина багатоквіткова, підмаренник запашний і фіалка запашна. Навесні особливо численними є рослини-ефемероїди, які ростуть, цвітуть і плодоносять лише протягом весняних місяців, а потім висихають. До них належать анемона жовтецева, пшінка весняна, рясст ущільнений, рясст порожнистий, рясст проміжний, зірочки жовті та маленькі, зубниці п'ятилиста та бульбиста, проліска дволиста.

У низинах балок, які залишилися незатопленими під час формування ставків, можна знайти невеликі угруповання лісу з вільхи чорної. Трав'яний ярус вільхових лісів представлений вологолюбними видами, такими як гравілат річковий, осока побережна, зірочник гайовий, жовтяниця черговолиста та яглиця звичайна.

2.2. Голосіївський парк імені Максима Рильського

Голосіївський парк імені Максима Рильського є територією, яка, хоча має природні зони схожі на ті, що в Голосіївському лісі, але водночас значно більше перетворена внаслідок людської діяльності. Тут великі ділянки зайняті штучними насадженнями дерев, які не є типовими для місцевих природних умов. Також на території парку є каскад ставків, відомий як Горіховатський каскад, а також угруповання вільхового лісу на дні балки.

2.3. Урочище Теремки.

Урочище Теремки характеризується плакорною територією, яка не має ярів і балок, але з високою участю лісової рослинності. Сухі ділянки в основному вкриті грабово-дубовим лісом, з високою участю черешні та окремими участками липи. На вологіших ділянках граб зменшується, дубовий ліс стає домінуючим. Також урочище має багато старих дерев, а в трав'яному ярусі переважають розрив-трава дрібноквіткова, цирцея звичайна та медунка темна. Галявини з лучною рослинністю зустрічаються в урочищі Теремки, де переважають костриця лучна, райграс високий, грястиця збірна, щучник дернистий та осока шорстка.

2.4. Урочище Бичок.

Урочище, розташоване в заплаві Дніпра, характеризується переважанням лісової рослинності. У деревостані найпоширенішими видами є дуб звичайний, з домішкою в'язів гладенького та граболистого, а також тополь чорної та білої порід. В південній частині парку, де переважають соснові ліси, типовими домінантами трав'яного ярусу є куничник наземний, куничник тростиновий, конвалія травнева, орляк, купина пахуча та костяниця. До звичайних рослин цих лісів відносяться дзвоники круглолисті, золотушник звичайний, костриця овеча,

мітлиця тонка, нечуй-вітри зонтичний і волохатенький, осоки вереснянкова й весняна, перестріч лучний, перлівка поникла, суниці звичайні. Урочище також відрізняється наявністю мохового покриву, хоча він менш розвинутий порівняно з лісами інших регіонів. Однак ці ліси піддавалися інтенсивній експлуатації, що включало вирубку дерев, а також створення лісових культур, і цей процес триває й нині, коли територія урочища входить до зони регульованої рекреації Голосіївського регіонального ландшафтного парку.

2.5. Заказник «Лісники»

У ботанічному заказнику "Лісники" найкраще збережені соснові ліси, що становлять близько половини території, зокрема її східну частину. Західна частина заказника, у свою чергу, в основному представлена листяними лісами, де переважають вільхові ліси, а також деревостани з дуба звичайного, з домішкою ясена та в'яза граболистого. У заболочених вільхових лісах домінуючими видами є осока побережна, вовконіг європейський, живокіст лікарський, жовтець повзучий, калюжниця болотна, осока видовжена, паслін солодко-гіркий, півники болотні, підмаренник болотний, розрив-трава звичайна, смородина чорна та теліптерис болотний.

Протистоячи заболоченим лісам, на пристовбурних підвищеннях формуються широколистяні ліси помірного зволоження, де зустрічаються такі види, як бруслина європейська, клен польовий, кропива дводомна, ожина, розхідник шорсткий, свидина кров'яна та щитник шартрський. В менш зволжених місцях відзначаються вільхові, ясеневі та дубові ліси, у яких у трав'яному ярусі переважають яглиця звичайна, розрив-трава звичайна та дрібноквіткова, а навесні — пшінка весняна та анемона жовтецева. На більш сухих ділянках зустрічаються ліси з переважанням ясену, грабу та дуба, де в травостої переважають яглиця, копитняк європейський, зірочник ланцетолистий, а навесні — ряст порожнистий і анемона жовтецева.

У межах заказника можна знайти кілька лучних галявин, де домінують куничник наземний, а також різноманітні види трав'янистої рослинності. Такі галявини можуть бути розташовані як на піщаних ділянках серед соснового лісу, де в травостой зустрічаються волошка сумська та юринея волошковидна, так і на більш знижених місцях з переважанням грястиці збірної, пирію повзучого, костриці лучної, тонконога лучного та щучника дернистого. Усередині заказника також роз.

РОЗДІЛ 3

ОХОРОНА ПРИРОДИ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»

3.1 Фауна

На території Національного природного парку "Голосіївський" виявлено різноманіття живої природи, яке включає різноманітні види молюсків, комах, хребетних тварин та судинних рослин. Зазначено, що деякі з цих видів є об'єктами особливої охорони і внесені до Червоної книги різних рівнів.

На території парку виявлено наступні види:

- Наземні молюски: 31 вид.
- Комахи: 190 видів [2, 9].
- Хребетні тварини: 181 вид, з них 21 вид кісткових риб, 10 видів земноводних, 6 видів плазунів, 100 видів птахів та 44 види ссавців.
- Судинні рослини: 1 вид з Європейського Червоного списку, 5 видів з Додатка I Бернської конвенції та 17 видів з другого видання Червоної книги України.

Зокрема, на території парку зустрічаються види, які внесені до червонокнижних документів, таких як Міжнародний союз охорони природи (МСОП), Європейський Червоний список та Червона книга України.

Наприклад, серед червонокнижних видів хребетних тварин можна відзначити мідянку, сорокопуда сірого, кутюру малу, широкоуха європейського, горностая, борсука та видру річкову. З безхребетних це, наприклад, красотіл пахучий, жук-олень, вусач мускусний, жук-самітник, ковалик сплюснений, махаон, поліксена, мнемозина, перлюшок Люцина, стрічкарка тополева, стрічкарка блакитна, янус червононогий, мегариса рогохвостова, бджола-тесляр звичайна, сколія-гігант.

Ця різноманітність свідчить про важливість та багатство природи на території парку, а також про необхідність його охорони та догляду.

Коротка характеристика території

3.2. Флора

Національний природний парк "Голосіївський" розташований у місті Києві. Загальна площа парку становить 10 986,9 гектарів. Він складається з п'яти основних ізольованих ділянок:

1. Урочище Теремки (90,3 гектара)
2. Голосіївський ліс (922,5 гектара)
3. Урочище Бичок (53,0 гектара)
4. Південна ділянка (3458,6 гектара)
5. Святошинсько-Біличанський ліс (6462,6 гектара)

Флористичні списки, наведені у цій книзі, стосуються лише перших чотирьох ділянок, загальною площею 4524,3 гектара [13, 16]. Святошинсько-Біличанський ліс станом на січень 2016 року залишається маловивченим [15].

Урочище Теремки, урочище Бичок, Голосіївський ліс і південна ділянка (Конча-Заспівська) знаходяться в північній частині лісостепової зони на правому березі річки Дніпро.

Урочище Теремки - це плакорна ділянка з переважанням вологого та свіжого дубового лісу, з головним представником *Quercus robur* (дуб звичайний). Близько 5% цієї території займають мезофільні луки.

Урочище Бичок розташоване в заплаві Дніпра. Тут переважає дубовий ліс, часто з великою кількістю *Ulmus minor* (в'яз малолистий). Також є мезофільні лучні ділянки.

Голосіївський ліс, разом з Голосіївським парком ім. Максима Рильського, представляє собою плакорну ділянку з численними балками і ярами. Тут

переважають свіжі грабово-дубові ліси з *Carpinus betulus* (граб звичайний) і *Quercus robur* (дуб звичайний). В трав'яному ярусі домінують рослини, такі як *Aegorodium podagraria* (подорожник лікарський), *Impatiens parviflora* (незабудка дрібноцвіта), *Lamium galeobdolon* (підбіль галеобдолоновий), *Carex pilosa* (ситник волохатий), навесні - *Anemone ranunculoides* (підсніжник жовтий), *Ficaria verna* (підсніжник весняний). У лісі є три яружно-балкові системи, які мають свої струмки, такі як Горіхуватський, Голосіївський та Китаївський, кожен з яких має по 5 ставів. На збережених від затоплення ділянках долин зустрічаються ліси з *Alnus glutinosa* (ольха клейка), включаючи заболочені ділянки. У парку є багато інтродукованих рослин.

У південній частині Голосіївського Національного Природного Парку найбільшу площу займають соснові ліси, зокрема на надзаплавній терасі річки Дніпро, які в поєднанні з дубово-сосновими, дубовими і березовими створюють складний лісний комплекс. У трав'яному ярусі цих лісів переважають такі рослини, як *Calamagrostis epigeios*, *Calamagrostis arundinacea* та *Convallaria majalis*.

На цій території значну площу займає долина річки Віти, де знаходяться широколистяні ліси з різним рівнем вологозабезпечення - від свіжих до заболочених. У їх складі переважають такі дерева, як *Fraxinus excelsior* (ясен високий), *Alnus glutinosa* (ольха клейка), *Quercus robur* (дуб звичайний), *Tilia cordata* (липа серцелиста), *Acer campestre* (клена полівка), *Acer platanoides* (клен гостролистий). Також поширені чагарникові болота з *Salix cinerea* (верба сіра) та трав'яні болота, де переважають *Carex riparia* (ситник береговий), *Carex acutiformis* (ситник гострий) і *Phragmites australis* (тростина камська). На цій території також існують численні водойми, найбільшим з яких є озеро Шапарня з площею 37 гектарів.

Дослідження флори та території, що увійшла до складу Національного Природного Парку "Голосіївський", проводилося протягом багатьох років, і включає в себе роботи вчених різних періодів.

Вже у XIX столітті були проведені деякі дослідження флори цієї території, але основні дослідження відбувалися у другій половині XX століття і на початку XXI століття. Згодом, після створення Національного Природного Парку

"Голосіївський" у 2007 році, розпочався новий етап у вивченні флори і рослинності цієї території.

Результати досліджень були опубліковані у різних наукових статтях. Зокрема, у статтях В.М. Любченка, І.М. Падуна, В.М. Вірченка, Б.Є. Якубенка, І.М. Григорі, В.А. Онищенко, М.М. Бортняка, а також у працях Дідуха, Чумака, Фіцайла, Парнікози, Шевченка, Бурди, Мосякіна, Яворської, Багацької, Прядка, Арапа, Лушпи, Вакаренка, Цилюрика, Урдякова та інших авторів.

Дослідження охоплюють різноманітні аспекти флори і рослинності, включаючи популяції рідкісних видів, адвентивні види, а також види, занесені до Червоної книги України та міжнародних червоних списків [8]. Такі роботи допомагають збагачувати наші знання про рослинний світ та екосистеми даної території, що важливо для її належного управління та збереження [10].

Цитований науковий матеріал дає важливий внесок у розуміння сучасного стану та особливостей рослинного покриву Національного Природного Парку "Голосіївський". Дослідження зосереджені на різних аспектах флори та рослинності, включаючи класифікацію, геоботанічні описи та аналіз окремих типів рослинності [11].

У результаті вивчення виявлено значну різноманітність рослинного світу парку, що свідчить про великий біорізноманіття цієї території. Загалом було виявлено 752 види судинних рослин спонтанної флори, зокрема у різних ділянках парку ця кількість розподілена наступним чином: ур. Теремки – 299 видів, ур. Бичок – 212 видів, Голосіївський ліс – 515 видів, південна частина парку – 547 видів.

Такі дослідження не лише допомагають у вивченні природної спадщини парку, а й надають цінну інформацію для його належного управління, охорони та збереження.

Наведені дані в основному отримані від різних авторів, які досліджували флору та рослинність Голосіївського Національного Природного Парку. Деякі види були зазначені в статтях І.Ю. Парнікози та Ю.В. Гречишкіної (2010), В.М. Любченка та І.М. Падун (1985), Я.П. Дідуха і К.В. Чумак (1992), Д.В. Дубини та

співавторів (2002, 2005), а також були включені до переліку за усними повідомленнями від С.Л. Мосякіна та Я.П. Дідуха.

Такі дослідження забезпечують багатогранне розуміння рослинного покриву парку, враховуючи різноманіття та специфіку різних ділянок. Наприклад, розподіл видів за родинами вказує на типові риси флори даної екосистеми, такі як переважання лісової рослинності та характерні для лісостепового регіону родини *Cyperaceae* і *Fabaceae*.

Аналіз розподілу видів за групами ценозів, здійснений для 727 видів з наявною інформацією щодо їх ценотичної приуроченості на території парку, показує, що при виділенні груп ценозів, у яких вид має "максимум", в деяких випадках вид виділявся в кілька груп ценозів. Це було зумовлено тим, що розрахована постійність виду в цій групі становила не менше 30% його постійності в групі ценозів з найбільшою постійністю для цього виду. При цьому питома вага виду розподілялася між відібраними ценозами пропорційно його постійності у цих ценозах.

Наприклад, якщо вид присутній у чотирьох групах ценозів з постійністю відповідно 80%, 80%, 40% і 22%, він зараховувався до трьох перших груп з питомою вагою відповідно 0.4, 0.4 і 0.2.

Деякі дані про видовий склад союзу *Caricion nigrae* на території парку є дуже неповними через відсутність геоботанічних описів цих угруповань. Також інформація про класи *Festuco-Brometea*, *Montio-Cardaminetea*, *Quercetalia roboris*, *Salicetea purpureae* характеризується низькою повнотою.

Більшість культурних видів є поширеними лише в Голосіївському лісі, переважно на території Голосіївського парку ім. Максима Рильського (див. таблицю 6). Більшість цих видів були відмічені авторами у період з 2012 по 2015 роки. Згідно з даними літератури та Проекту створення НПП, серед них зустрічаються такі види як *Biota orientalis*, *Celtis occidentalis*, *Juniperus virginiana* (Дендрозологічний каталог ..., 2011), *Pinus nigra ssp. pallasiana*, *Pinus strobus*, *Pterocarya pterocarpa* (Дендрозологічний каталог ..., 2011), *Quercus castaneifolia* (Клименко, 2001), *Syringa josikaea* (Дендрозологічний каталог ..., 2011).

На території парку протягом періоду з 1971 року було виявлено 30 видів судинних рослин, які внесені до Червоної книги України або Додатку I Бернської конвенції, з них 29 видів з Червоної книги України і 5 видів з Додатку I Бернської конвенції. Види, які мають вищу категорію за класифікацією МСОП, ніж LC (Мінімальний ризик), не були виявлені.

Ваші дані містять інформацію про види, які занесені до Червоної книги України та Додатку I Бернської конвенції:

1. *Allium ursinum* L. (Боржник ведмежий) - цей вид росте у великій кількості у західній частині заказника "Лісники" (південна частина парку) в широколистяних лісах долини річки Віти, часто домінує в трав'яному ярусі. Також виявлений у р. Теремки в дубово-грабовому лісі близько до експериментальної бази Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена. Вид було висаджено в Голосіївському лісі в декількох місцях поблизу Китаївського та Дідорівського водотоків, і спостереження за останні роки показали, що цей вид добре прижився та його чисельність збільшується.

2. *Anacamptis coriophora* (L.) R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.Chase (раніше *Orchis coriophora* L.) - цей вид росте в південній частині парку в лучному зниженні по краю квадрату 23, яке подалі від залізниці переходить у високотравне болото з *Phragmites australis*. На цій ділянці переважають мезофільні лучні злаки. Популяція цього виду містить 12 екземплярів.

3. *Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.Chase (раніше *Orchis palustris* Jacq.) - цей вид рідко трапляється в південній частині парку на осокових болотах. Після створення НПП цей вид не відмічався.

Ці дані надають цінну інформацію про поширення і статус цих видів на території парку.

Продовження списку видів, які були виявлені на території парку:

1. *Botrychium virginianum* (L.) Sw. - цей вид був виявлений у лісі в заказнику "Лісники" у 2000 році В.В. Манюком.

2. *Carex umbrosa* Host. - відоме місцезнаходження цього виду знаходиться в екотонній смузі між сосновим лісом злаково-зеленомоховим та дубовим лісом яглицевим в західній частині заказника "Лісники".

3. *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch - перша згадка про знаходження цього виду на території Голосіївського лісу датується 1975 роком (Бортняк, 1975). Пізніше цей вид був відомий з робіт В.М. Любченка і І.М. Падуна (1985), але наразі його не було знайдено.

4. *Cephalanthera rubra* L. - у 2013 році цей вид був виявлений у світлому листяному лісі на заході від озера Шапарня у квадраті 28.

5. *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó - на території парку цей вид зустрічається урочищі Лісники (долина річки Віти). Однак його чисельність зменшується через припинення викошування лук.

6. *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó - цей вид відмічений на лучно-болотній ділянці в заплаві річки Віти в південній частині парку біля села Лісники.

7. *Daphne genkwa* L. - популяції цього виду знаходяться в південній частині парку в заказнику "Лісники" (квадрат 25) в сосновому лісі з домішкою дуба звичайного.

8. *Dracopis rupestris* L. - поодинокі місцезростання цього виду виявлені в південній частині парку в сосновому лісі з домішкою дуба та домінуванням у трав'яному покриві *Calamagrostis arundinacea*.

9. *Epipactis atrorubens* Nováková et Rydlo - цей вид був знайдений Я.П. Дідухом на території заказника "Лісники" в дубово-ясеновому лісі.

10. *Epipactis atrorubens* (Hoffm. ex Bernh.) Besser - цей вид відмічений у південній частині парку (Дачне лісництво) на узліссі соснового лісу з дубом. Популяція налічує 16 екземплярів.

11. *Epipactis helleborine* (L.) Crantz - поодинокі місцезростання цього виду виявлені в Голосіївському лісі і урочищі Теремки.

12. *Epipactis purpurata* Smith - на території Голосіївського НПП цей вид має найпівнічно-східний локалітет.

13. *Galanthus nivalis* L. - вид росте в грабово-дубових лісах Голосіївського лісу. Найбільша популяція знаходиться в східній частині лісового масиву.

14. *Gladiolus imbricatus* L. - місцезростання цього виду знаходяться в південній частині парку в долині річки Віти, а також в поблизу хутора Мриги та на межі парку з боку сіл Ходосівка і Підгірці.

15. *Iris sibirica* L. - цей вид виявлений на луках в заказнику "Лісники" та в урочищі Бичок і Теремки.

16. *Jovibarba globifera* (L.) J.Parn (раніше *Jovibarba sobolifera* (Sims.) Opiz) - вид виявлений в сухих сонових лісах південної частини парку.

17. *Jurinea cyanoides* (L.) Rchb. - цей вид трапляється у світлих соснових лісах та на галявинах серед цих лісів у південній частині парку.

18. *Lilium martagon* L. - велика чисельність цього виду спостерігає *Listera ovata* (L.) R. Br. В значній кількості вид трапляється у вологих дубових лісах ур. Теремки та у вологих листяних лісах в долині р. Віта (південна частина парку). В ур. Теремки вид дуже часто трапляється на території площею 7 га. За даними обліку 2008-2009 рр. чисельність виду на цій ділянці становить 2874 екз. (Онищенко, 2010).

Продовження списку видів, які були виявлені на території парку:

1. *Neottia nidus-avis* (L.) Rich. - зрідка зустрічається у листяних лісах в урочищі Теремки, Голосіївському лісі та південній частині парку. Для спостереження за цим видом були закладені моніторингові площі.

2. *Platanthera bifolia* (L.) Rich. - вказується для Голосіївського лісу та заказника "Лісники".

3. *Pulsatilla patens* (L.) Mill. s.l. - цей вид спорадично зустрічається в південній частині парку у соснових лісах та на галявинах серед цих лісів. Протягом останніх десятиріч чисельність виду знижувалася, особливо через зривання його як декоративної рослини.

4. *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. s.l. - цей вид поширений у південній частині парку, зокрема в заказнику "Лісники", де росте на піщаних відкритих ділянках та в соснових лісах.

5. *Salvinia natans* (L.) All. - на території парку цей вид та угруповання з його домінуванням виявлені в різних водоймах, включаючи ставки Китаївського каскаду та озеро Шапарня.

6. *Stipa borysthena* Klokov ex Prokud. - цей вид відмічений у трав'яних угрупованнях на піщаних пагорбах в південній частині парку, де домінує на ділянках діаметром бл. 3 м.

7. *Stipa capillata* L. - цей вид виявлений на піщаному горбі в сосновому лісі в південній частині парку та поширюється в прилеглі розріджені ділянки соснового лісу.

8. *Trapa natans* L. s.l. - цей вид поширений у водоймах Голосіївського лісу, зокрема у ставках на трьох водотоках – Дідорівському, Китаївському та Горіхуватському.

З врахуванням цієї інформації, можна зробити наступні висновки:

1. До Червоної книги України внесено 29 видів, окрім *Jurinea cyanoides*.
2. До Додатку I Бернської конвенції внесено види: *Dracosephalum ruyschiana*, *Jurinea cyanoides*, *Pulsatilla patens*, *Salvinia natans*, *Trapa natans*.
3. Під час існування парку не виявлялися види *Anacamptis palustris*, *Botrychium virginianum*, *Cephalanthera longifolia*, *Platanthera bifolia*, але їх знаходки були зафіксовані в період з 1971 до 2006 року.
4. Також цікаво, що в XIX столітті П.С. Рогович знаходив *Botrychium lunaria* (L.) Sw. в Голосіївському лісі.

Ця інформація корисна для вивчення та моніторингу різноманітності рослинного світу в парку та для прийняття заходів з охорони рідкісних видів і видів, які перебувають під загрозою знищення.

За новим варіантом списку, запропонованим колективом ботаніків у 2014 році, до охорони в м. Києві включено 84 види вищих судинних рослин. На території парку вже виявлено 60 з цих видів, що складає 71,4% від їх загальної кількості.

Ось короткі відомості щодо місцезнаходжень деяких видів на території парку:

1. *Anacamptis palustris*: Росте у вологих місцях, зазвичай на болотах або вологих луках. Можна знайти в околицях водойм або в заплавах річок.
2. *Botrychium virginianum*: Цей вид можна зустріти у лісах, на луках або на вологих ділянках з гумусовим ґрунтом.
3. *Cephalanthera longifolia*: Часто росте у відкритих ділянках лісу або у зоні переходу від лісу до полянки. Може бути знайдений у вологих лісах та вздовж потоків.

4. *Platanthera bifolia*: Зазвичай росте у вологих лісах або на вологих ділянках в лісі, часто поруч із струмками або джерелами.

Actaea europaea (синонім: *Cimicifuga europaea*) є видом рослин, який зустрічається в Голосіївському лісі. Згідно з літературними даними, зазначеними авторами Любченко та Вірченко в 2007 році, він відомий для асоціації *Quercetum graminosum*. Ця асоціація утворилася на місці дубових лісів, що характеризуються наявністю таких видів рослин, як дуби, орлякові і конвалії.

Щодо *Althaea officinalis* L., цей вид рідко зустрічається на лучно-болотних ділянках у південній частині Національного природного парку. Це може вказувати на те, що умови середовища в цих місцях не є ідеальними для росту цієї рослини, або що вона відчутна меншою мірою у порівнянні з іншими видами, що зустрічаються у цьому регіоні.

Anemone sylvestris L. є видом рослин, який зустрічається у дубовому лісі у південній частині парку. За літературними даними авторів Якубенко та Григори відомо, що цей вид присутній у дубових лісах Голосіївського лісу.

Antennaria dioica (L.) Gaertn. відомий для південної частини парку, зокрема для квадранту 29, де він зустрічається в сосновому лісі.

Arctostaphylos uva-ursi (L.) Spreng. також зустрічається у південній частині парку, а саме в сосновому лісі. Цей вид рослин відомий у Києві, проте тривалий час вважався зниклим за даними Котова з 1973 року.

Bolboschenus maritimus (L.) Palla зустрічається на мілководді другого ставу Горіхуватського водотоку.

Carex brizodes L. можна знайти у вологих лісах в південній частині парку і, рідко, в урочищі Теремки.

Carlina biebersteinii Bernh. ex Hornem. росте розсіяно на сухих луках у південній частині парку.

Campanula persicifolia L. часто зустрічається в дубових і соснових лісах південної частини парку на терасі Дніпра. Рідко зустрічається на більш освітлених ділянках дубово-грабових лісів у Голосіївському лісі.

Centaureum erythraea Rafn. поодинокі зустрічається на луках біля озера Шапарня.

Cerasus fruticosa (Pall.) Woronow розсіяно в соснових лісах південної частини парку, і місцями утворює підлісок зімкненістю до 0,4.

Chitarrhiza umbellata (L.) W.Barton - поодинокі особини зустрічаються у соснових лісах зеленомохових у південній частині парку.

Clematis recta L. зрідка зустрічається в світлих дубових лісах південної частини парку, зокрема відмічений біля озера Шапарня та у квадранті 3.

Corydalis cava (L.) Schweigg. & Körte є звичайним видом у дубово-грабових лісах Голосіївського лісу, переважно у балках, а також в широколистяних лісах південної частини парку в долині річки Віта (заказник "Лісники"). Поодинокі зустрічається в урочищі Теремки на огороженій території Інституту зоології.

Cystopteris fragilis (L.) Bernh зустрічається на еродованих схилах, покритих лісом, у урочищі Голосіївський ліс та на схилах на межі Київського плато і долини Дніпра в південній частині парку (квадрант 27).

Dryopteris dilatata (Hoffm.) A.Gray можна знайти в листяних лісах і угрупованні *Frangula alnus* в південній частині парку (заказник "Лісники"), проте дуже рідко.

Dentaria bulbifera L. є звичайним видом широколистяних лісів у Голосіївському лісі та в південній частині парку.

Dentaria quinquefolium M.Bieb. також є звичайним видом широколистяних лісів у Голосіївському лісі та в південній частині парку.

Dianthus pseudosquarrosus (Novak) Klovov зустрічається рідко на піщаних ділянках тераси Дніпра в південній частині парку (квадранти 3, 35).

Dianthus stenocalyx Juz. розсіяно зустрічається на лучних ділянках, прилеглих до озера Шапарня в південній частині парку.

Digitalis grandiflora Mill. окремі екземпляри були відмічені на узліссі сосново-дубового лісу в південній частині парку (квадрант 23).

Eremogone saxatilis (L.) Ikonn. є звичайним видом в соснових лісах у південній частині парку.

Gagea pusilla (F.W.Schmidt) Schult. & Schult.f. рідко зустрічається в соснових лісах і трав'яних псамофітних угрупованнях південної частини парку.

Gentiana cruciata L. росте на лучних ділянках на захід від озера Шапарня.

Gymnocarpium dryopteris (L.) Newman можна знайти на стрімкому схилі до Китаївського водотоку в Голосіївському лісі на замоховілій ділянці дубово-грабового лісу, де проводяться постійні моніторингові спостереження.

Gypsophyla fastigiata L. утворює невеликими куртинами в сухих соснових лісах Конча-Заспівського лісництва (квадранти 3, 35).

Hieruris vulgaris L. росте в прибережній смузі озера Шапарня.

Hottonia palustris L. часто зустрічається у водоймах та заболочених вільшняках заказника "Лісники", місцями домінує.

Isopyrum thalictroides L. кілька екземплярів було виявлено в Голосіївському лісі (квадрант 23) серед найбільшої в парку популяції *Galanthus nivalis* L. Ймовірно, цей вид був занесений людиною.

Juniperus communis L. зустрічається поодинокі в соснових лісах південної частини парку.

Lycopodium clavatum L. можна знайти в соснових лісах зеленомохових в південній частині парку на межі Конча-Заспівського та Дачного лісництв.

Nuphar lutea (L.) Smith росте у водоймах Горіхуватського водотоку (територія парку імені М. Рильського), утворюючи угруповання в одній із них. Проте, високе рекреаційне навантаження створює небезпеку для існування цього виду. Також невеликі куртини виду виявлені в п'ятому ставі Дідорівського водотоку (Голубе озеро).

Nymphaea alba L. утворює угруповання в озері Шапарня (південна частина НПП).

Nymphaea candida C.Presl також утворює угруповання в озері Шапарня (південна частина НПП). Однак розростання харових водоростей у цьому озері створює небезпеку для існування лататтевих, і спостерігається скорочення поширення цих видів.

Ononis arvensis L. росте на лучних ділянках в долині р. Віта (південна частина парку) і в ур. Бичок.

Ophioglossum vulgatum L. зустрічається в південній частині НПП на луках на північ від озера Шапарня.

Polypodium vulgare L. росте у листяному лісі в південній частині парку (квадрант 31).

Polystichum aculeatum (L.) Roth наведений М.М. Бортняком для Голосіївського лісу (1975) і підтверджено мною для яру в східній частині цього лісового масиву.

Polystichum braunii (Spenner) Fée також наведений М.М. Бортняком для Голосіївського лісу (1975) і підтверджено мною.

Potentilla alba L. зрідка зустрічається на ділянках дубово-соснових лісів у заказнику "Лісники" і Конча-Заспівському лісництві.

Primula veris L. росте поодинокі на лучних ділянках, прилеглих до лісу біля озера Шапарня, а також в ур. Теремки.

Prunella grandiflora (L.) Scholl зрідка відмічена в сосновому лісі в південній частині парку (квадрант 29).

Psephellus sumensis (Kalen.) Greuter (*Centaurea sumensis* Kalen.) спорадично зустрічається в соснових лісах і рідколіссях південної частини парку.

Pulmonaria angustifolia L. зрідка відмічена в соснових і дубових лісах у заказнику "Лісники".

Ranunculus illyticus L. росте на сухих луках в південній частині парку і в ур. Бичок.

Ranunculus lingua L. рідко відмічений на болотах долини р. Віта (південна частина парку).

Salvia nemorosa L. росте на остепненій ділянці з домінуванням *Elytrigia intermedia* біля Китаївського монастиря. Також в культурі в Голосіївському парку імені Максима Рильського.

Salvia pratensis L. зрідка відмічена в соснових лісах і рідколіссях південної частини парку (зокрема, вид відмічено в квадрантах 29, 53).

Sanguisorba officinalis L. часто зустрічається на лучних ділянках вздовж водотоків.

Анотований с

РОЗДІЛ 4

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»

Національний природний парк "Голосіївський" розташований у правобережній частині м. Києва і охоплює дві природні зони: північну частину Лісостепу (Голосіївський адміністративний район) та південь зони мішаних лісів (Київське Полісся). Більше 90% площі парку вкрито різними типами лісів: листяні, мішані та хвойні (соснові). Ці ліси мають різноманітний ценотичний склад, що сприяє формуванню унікального біорізноманіття в цьому регіоні [1].

Рис. 2. Лісові екосистеми на території НПП "Голосіївський"

Лісостепова частина Національного природного парку "Голосіївський" включає ділянки різних типів лісів, таких як листяні ліси (наприклад, Голосіївський ліс разом із прилеглим Голосіївським парком ім. Максима Рильського, урочища Теремки та Бичок), надзаплавну терасу річки Дніпро, яка переважно вкрита сосновими і сосново-дубовими лісами, а також лісо-болотний комплекс, що знаходиться у долині невеликої річки Віти, притоки Дніпра. Ці природні компоненти додають різноманітності та унікальності біорізноманіттю парку.

Голосіївський ліс є унікальним масивом листяних лісів, переважно дубово-грабових, розташованих на пагорбах Київського лесового плато. Цей ліс відомий своїми віковими дубами, групи яких можна зустріти у різних частинах урочища. Деякі з дубів мають вражаючий обхват, перевищуючи 4,5 метра, а їх вік перевищує 400 років.

Навесні Голосіївський ліс перетворюється на різнокольоровий килим первоцвітів. Тут можна знайти рідкісні види, такі як підсніжник білосніжний (включений до Червоної книги України), рясти порожнистий, проміжний та ущільнений, а також проліска дволиста.

Рис. 3. Дуби на території національного природного парку «Голосіївський»

Цей лісний масив є домівкою для багатьох видів, включених до Червоної книги України, таких як коручка пурпурова, коручка морозниковидна, лілія лісова та інші, що свідчить про його важливе значення для збереження біорізноманіття регіону.

Урочище "Теремки" на природних умовах та видовому складі схоже на Голосіївський ліс, але розташоване на вирівняній частині Київського плато. Також, подібно до Голосіївського лісу, це урочище оточене забудовами. Урочище "Теремки" характеризується наявністю дубово-грабових лісів із значною участю черешні. В цих лісах збереглися великі популяції видів, що включені до Червоної книги України, зокрема, лілії лісової та зозулиних сліз яйцевидних. Іноді також зафіксовані півники сибірські та гніздівка звичайна. Ці факти підкреслюють важливість збереження урочища "Теремки" як важливого місця для збереження різноманіття природи і біорізноманіття регіону.

Рис. 4. Урочище "Теремки" взимку

Невелике урочище "Бичок" є унікальним об'єктом в межах парку, оскільки воно представляє собою єдину ділянку, де збереглась заплавна діброва з різнобарвним травостоєм. В основному деревному покриві переважає дуб звичайний, де можна зустріти екземпляри віком кілька сотень років.

Характерною особливістю урочища є заплавні пониження з переважанням в'язів, а також наявність чорної та білої тополі. Це різноманіття деревних видів створює особливі умови для розвитку різноманітних екосистем та сприяє збереженню біорізноманіття в цьому регіоні.

На піщаних терасах Дніпра, що знаходяться в південній частині Національного природного парку "Голосіївський", переважають соснові ліси. Ці піщані сухі підвищення вкриті сосновими лісами, які мають характер лишайникового типу із псамофітним комплексом.

У пониженнях рельєфу формуються вологіші сосново-дубові ліси, де у трав'яному ярусі домінує папороть орляка звичайного. Саме з цими лісами пов'язані види, які включені до Червоної книги України, такі як ковила дніпровська, ковила волосиста, вовчі ягоди пахучі, сон лучний, сон розкритий та інші, а також регіонально рідкісні види, наприклад плаун булавовидний, зимолубка зонтична, скорзонера пурпурова, чорноголовка великоквіткова, гвоздика несправжньорозчепірена, юриня волошковидна та інші. Це різноманіття видів підкреслює значення цього масиву для збереження природної різноманітності та біорізноманіття регіону.

Рис. 5. Сосновий ліс в південній частині НПП "Голосіївський"

Лісо-болотний комплекс у долині річки Віти є одним з найбільш важкодоступних природних масивів не лише Києва, а й прилеглих районів. Ця територія відрізняється чергуванням численних рукавів річки Віти та затоплених ділянок вільхових лісів із піднятими, витягнутими вздовж водотоків "острівцями" листяних лісів.

Значні площі займають ясеново-дубові та кленово-ясеново-дубові ліси зірочникові. Досить поширеними є також лісові угруповання із цибулею ведмежою, які включені до Зеленої книги України. Ці унікальні екосистеми не лише мають велике значення для збереження природного різноманіття, а й створюють особливі умови для життя та розвитку багатьох видів тварин та рослин, включаючи ті, що перебувають під загрозою вимирання.

**Рис. 6. Ліси з переважанням цибулі ведмежої в трав'яному покриві.
Урочище "Лісники", південна частина НПП "Голосіївський"**

Рис. 7. Вільховий ліс в урочищі "Лісники"

Святошинсько-Біличанський масив, який став частиною Парку у 2014 році, відноситься до фізико-географічної області Київського Полісся природної зони мішаних лісів. У цьому масиві переважають дубово-соснові ліси, але також досить поширені соснові ліси, які набувають більш поліських рис порівняно з іншими частинами Парку.

Саме тут можна знайти соснові ліси зеленомохові та чорницево-зеленомохові, де населяється плаун колючий. Ці унікальні екосистеми створюють сприятливі умови для розвитку різноманітних видів тварин та рослин, включаючи ті, які є важливими для збереження біорізноманіття регіону.

Рис. Світла діброва. Святошинсько-Біличанський масив (північна частина НПП "Голосіївський")

Рис. 8. Сосновий ліс. Святошинсько-Біличанський масив

Розширення Національного природного парку "Голосіївський" на 1,7 тисячі гектарів від 11 до 12,7 тисяч гектарів є важливим кроком у збереженні та розвитку зелених територій у місті Києві. Це рішення сприятиме підвищенню забезпеченості населення зеленими насадженнями з 18 до понад 23 квадратних метрів на особу.

Збільшення площі парку дозволить зберегти та відновити природні екосистеми, створити нові місця для відпочинку та рекреації мешканців міста, а також сприятиме підвищенню якості довкілля та збереженню біорізноманіття [5]. Розширення парку відображає важливість збереження природних ландшафтів у міському середовищі та демонструє зобов'язання міської влади до сталого розвитку та екологічної збалансованості.

Рис. 9. «Голосіївський» парк у Києві

ВИСНОВКИ

На основі загальноприйнятих і апробованих методів лісівничо-екологічної типології та лісівничо-таксаційні методи:

1) описано територіальну структуру та функціональне зонування національного природного парку «Голосіївський». Національний природний парк "Голосіївський" відіграє важливу роль у збереженні природних комплексів та ландшафтів Лісостепу та Київського Полісся. Його метою є збереження, відтворення та раціональне використання цінних природних ресурсів регіону. Основні завдання парку включають охорону та відтворення різноманітності

рослинного та тваринного світу, збереження природних ландшафтів, регулювання туристичного потоку та здійснення наукових досліджень. Розташований у межах міста Києва, парк відіграє важливу роль у збереженні біорізноманіття та екологічної стабільності у міському середовищі. Крім того, він створює можливості для рекреації та відпочинку мешканців міста, дозволяючи їм насолоджуватися природними красами та проводити час на свіжому повітрі без виїзду за межі міста. функціональне зонування парку допомагає забезпечити баланс між збереженням природних ресурсів та задоволенням потреб відвідувачів та місцевого населення. Кожна зона має свої унікальні цінності природних комплексів та об'єктів, а також особливості, які враховуються при встановленні режиму їх охорони, відтворення та використання.

2) досліджено основні об'єкти охорони на території парку. До таких об'єктів, зокрема, належать: Голосіївський ліс, Голосіївський парк імені М.Рильського, урочище «Теремки», урочище «Бичок», заказник «Лісники».

3) описано флору і фауну національного природного парку «Голосіївський». На території Національного природного парку "Голосіївський" виявлено різноманіття живої природи, яке включає різноманітні види моллюсків, комах, хребетних тварин та судинних рослин. Зазначено, що деякі з цих видів є об'єктами особливої охорони і внесені до Червоної книги різних рівнів. На території парку виявлено наступні види:

- Наземні молюски: 31 вид.
- Комахи: 190 видів.
- Хребетні тварини: 181 вид, з них 21 вид кісткових риб, 10 видів земноводних, 6 видів плазунів, 100 видів птахів та 44 види ссавців.
- Судинні рослини: 1 вид з Європейського Червоного списку, 5 видів з Додатка I Бернської конвенції та 17 видів з другого видання Червоної книги України.

У результаті вивчення виявлено значну різноманітність рослинного світу парку, що свідчить про великий біорізноманіття цієї території. Загалом було виявлено 752 види судинних рослин спонтанної флори, зокрема у різних ділянках парку ця кількість розподілена наступним чином: ур. Теремки – 299 видів, ур.

Бичок – 212 видів, Голосіївський ліс – 515 видів, південна частина парку – 547 видів.

4) охарактеризовано лісові екосистеми Парку. Національний природний парк "Голосіївський" розташований у правобережній частині м. Києва і охоплює дві природні зони: північну частину Лісостепу (Голосіївський адміністративний район) та південь зони мішаних лісів (Київське Полісся). Більше 90% площі парку вкрито різними типами лісів: листяні, мішані та хвойні (соснові). Ці ліси мають різноманітний ценотичний склад, що сприяє формуванню унікального біорізноманіття в цьому регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Екологія Голосіївського лісу. Монографія.— К.: Фенікс, 2007.- 336 с.
2. Сінгаєвський Є. Структура населення герпетобіонтних павуків (arachnida, araneі) Національного природного парку “Голосіївський” // Вісник Львівського університету. Серія біологічна. 2012. Випуск 59. С. 161–166
3. Зикова М., Джаган В. Дискоміцети національного природного парку “Голосіївський” // Вісник КНУ, Біологія, №57, 2011

4. Романець О. Природоохоронна та рекреаційна характеристика соснових насаджень зони регульованої рекреації НПП “Голосіївський” // Наукові доповіді НУБІП 2012-7 (36)
5. Чорнобров О. До питання застосування диференційованого підходу щодо проведення лісівничих заходів у Національному природному парку “Голосіївський” // Наукові доповіді НУБІП 2012_171(3)
6. Устименко І. Роль і місце НПП «Голосіївський» у національній екологічній мережі // Наукові доповіді НУБІП 2012_171(3) 2012 171(1)
7. Дисюк Р. М. Базидальні макроміцети НПП “Голосіївський”. // Актуальні проблеми ботаніки та екології. Матеріали міжнародної конференції молодих учених (Ужгород, 19-23 вересня 2012р.) – Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А. Е., 2012. – 308 с.
8. Парнікоза І. Ю., Шевченко М. С., Петренко Н. А. Сучасний стан популяцій рідкісних рослин Голосіївського лісу в м. Києві. // Актуальні проблеми ботаніки та екології. Збірка наукових праць. Вип. 2. – Київ: Фітосоціоцентр, 2008. – 172 с.
9. Кириченко М. Б., Данилків Я. М. Видове різноманіття жуків (coleoptera, cicindelidae, carabidae) природоохоронних територій м. Києва. // Вісник зоології, 45(5): 411-420, 2011
10. Ю. В. Гречишкіна. Класичні місцезнаходження таксонів флори України, описаних з території м. Києва, та їх охорона. // Український ботанічний журнал, 2010, т. 67, №4.
11. Соботович А.Л. Особливості дендрологічного складу лісових і паркових фітоценозів.
12. Парнікоза І. Ю. Динаміка популяцій *scilla bifolia* НПП “Голосіївський”, м. Київ. // “Біологія: від молекули до біосфери”. Матеріали V Міжнародної конференції молодих науковців (22-25 листопада 2010р., м. Харків, Україна). – Х.: “Оперативна поліграфія, 2010. – 446 с.
13. Альошкіна У. М. Поширення та характеристика рідкісних біотопів м. Києва. // Український ботанічний журнал, 2011, т.68, №1.

- 14.Романець О. М. Природоохоронна та рекреаційна характеристика соснових насаджень зони регульованої рекреації НПП “Голосіївський”. // “Наукові доповіді НУБіП” 2012-7 (36).
- 15.Парнікоза І. Ю. Про стан популяцій рідкісних рослин деяких зелених масивів Києва. // Тези науково-практичної конференції студентів природничих факультетів вищих навчальних закладів “Україна на межі тисячоліть. Погляд у майбутнє” – Київ, 2001.
- 16.Парнікоза І. Ю., Гречишкіна Ю. В. Списки природної флори судинних рослин Голосіївського лісу та РЛП “Лиса гора” (м. Київ). // “Наукові доповіді НУБіП” 2010-4 (20).
- 17.Парнікоза І. Ю. Сучасний стан популяцій видів *orhioglossaceae* флори України. // Заповідна справа в Україні. Том 16. Випуск 1.2010.